

Қазақстан Республикасының Жоғарғы Соты

2000 жылғы 28 сәуірдегі № 5
Қазақстан Республикасы Жоғарғы
Сотының нормативтік қаулысы

Верховный Суд Республики Казахстан

Соттардың некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы істерді қарау кезінде заңнаманы қолдануы туралы

Ескерту. Тақырыпқа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2008.12.22 N 13; 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); тақырыбы және деректемелері жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

Ескерту. Бүкіл мәтін бойынша "ҚР" деген сөздер алып тасталды - ҚР Жоғарғы Сотының 2008.12.22. N 13 Нормативтік қаулысымен;

"некені", "некенің", "неке", "некелерін", "некесін" деген сөздерден кейін "(ерлі-зайыптылықты)", "(ерлі-зайыптылықтың)", "(ерлі-зайыптылық)", "(ерлі-зайыптылықты)" деген сөздермен толықтырылды - ҚР Жоғарғы Сотының ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен;

"АХАЖ органдарында", "АХАЖ органдарына", "АХАЖ", "АХАЖ органына", "АХАЖ органдары" деген сөздер тиісінше "тіркеуші органдарда", "тіркеуші органдарға", "тіркеуші органның", "тіркеуші органға", "тіркеуші органдар" деген сөздермен ауыстырылды - ҚР Жоғарғы Сотының ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен;

"АІЖК-нің" деген сөз "АПК-нің" деген сөзбен ауыстырылды – ҚР Жоғарғы Сотының 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен;

«ЗҚАИ» ШЖҚ РМК лауазымды тұлғаның ЭЦҚ мәліметі бар QR-код

ҚР НҚА ЭББ-гі нақты
құжатқа сілтеу QR-коды

«талап арызы», «талап арыз», «талап қою арызында», «талап арызды», «талап қою арызымен», «талап қою арызына», «талап қою арызын», «талап арыздарды» деген сөздер тиісінше «талап қоюы», «талап қою», «талап қоюда», «талап қоюды», «талап қоюмен», «талап қоюға», «талап қоюларды» деген сөздермен ауыстырылды – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен;

«талапкер», «мәжілісінде», «мәжілісі» деген сөздер тиісінше «талап қоюшы» «отырысында», «отырысы» деген сөздермен ауыстырылды – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен;

«тіркеуші органдарда», «тіркеуші органда», «Тіркеуші органда», «тіркеуші органға», «тіркеуші органның», «Тіркеуші органдарда», «тіркеуші органдар», «Тіркеуші органдар» деген сөздерден кейін тиісінше «, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелерінде», «, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесінде», «, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесінде», «, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесіне», «, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесінің», «, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелері» деген сөздермен толықтырылды – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен;

Соттардың некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы істерді қараған кезде Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы" Қазақстан Республикасының Кодексін (бұдан әрі – Кодекс) некені (ерлі-зайыптылықты) тоқтатуды, оны заңсыз деп тануды және ерлі-зайыптылар (бұрынғы ерлі-зайыптылар) арасындағы мүліктік қатынасты реттейтін нормаларын қолданумен байланысты мәселелер туындайтынын ескере отырып, Жоғарғы Соттың жалпы отырысы қаулы етеді:

Ескерту. Кіріспеге өзгерістер енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2008.12.22 N 13; 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); орыс тілінде өзгеріс енгізілді, қазақ тіліндегі мәтіні өзгермейді – ҚР Жоғарғы Сотының 30.09.2021 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

1. Кодекстің 16-бабының 1-тармағына орай соттарда некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы істер ерлі-зайыптылардың біреуінің немесе екеуінің де талап қоюы бойынша жүргізілетіні түсіндірілсін.

Егер әрекетке қабілетсіз жұбайдың мүдделерін қорғау талап етілсе, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талапты оның қорғаншысы немесе прокурор қоя алады. Қазақстан Республикасы Азаматтық процестік кодексінің (бұдан әрі – АПК) 56-бабына сәйкес сот іс бойынша тиісті қорытынды беру үшін қорғаншылық немесе қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын органды осындай процеске қатысуға тарта алады.

Ескерту. 1-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

2. Некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қою АПК-нің 148-бабының талаптарына сай келуге тиіс. Атап айтқанда, онда: некенің (ерлі-зайыптылықтың) қашан, қайда тіркелгені, ортақ балаларының бар-жоғы, олардың жасы, ерлі-зайыптылар кәмелетке толмаған балаларының қайсысы кіммен бірге тұратыны туралы келісімге келген-келмегені, балаларды және (немесе) еңбекке жарамсыз мұқтаж жұбайын асырауға арналған қаржыны төлеу тәртібі туралы, оған жұмсалатын қаражат мөлшері туралы немесе ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу туралы, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу кезінде оны бұзуға өзара келісім болмаған жағдайда оны бұзудың себептері, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талаппен бірге басқа да талаптардың қойылған-қойылмағаны көрсетіледі. Талап қоюға неке қию (ерлі-зайыптылық) туралы куәлік, егер ол қағаз жеткізгіште берілген болса, балалардың туу туралы куәліктердің көшірмелері, еңбекақы және ерлі-зайыптылардың кіріс әкелетін басқа да табыс көздері туралы құжаттар, басқа да қажетті құжаттар қоса тіркеледі.

Кәмелетке толмаған ортақ балалары жоқ және бір-біріне мүліктік және өзге де талаптарды қоймайтын ерлі-зайыптылардың некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюда Кодекстің 238-бабы 2-тармағының тәртібімен тіркеуші органдарда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелерінде некені (ерлі-зайыптылықты) бұзуға жауапкердің келісімінің жоқтығы не оның қарсылығының

болмауына қарамастан некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудан жалтарғаны көрсетіледі.

Ескерту. 2-тармаққа өзгерістер енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 30.09.2021 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

3. Некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы істі сот талқылауына егжей-тегжейлі дайындау міндетіне соттардың назары аударылсын. Судья талап қоюды қабылдағаннан кейін, әдетте, ерлі-зайыптының екіншісін шақыртып, бұл талап қоюға қатысты оның көзқарасын, ерлі-зайыптылардың сот арқылы шешуге жататын басқа да даулы мәселелерін анықтап, олардың талаптарының қайсысы некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюмен бір мезгілде қаралуы мүмкін екенін түсіндіруі тиіс.

Ескерту. 3-тармаққа өзгерістер енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

4. Кодекстің 16-бабының 2-тармағына сәйкес некені (ерлі-зайыптылықты) зайыбының жүктілігі кезеңінде және бала туғаннан кейінгі бір жыл ішінде оның келісімінсіз некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы жұбайының талап қоюын қанағаттандыру мүмкін емес. Алайда көрсетілген шектеу бала өлі туған немесе бір жылға жетпей шетінеп кеткен жағдайларға қатысты емес. Осы көрсетілген екі жағдайда да судьяның талап қоюды қабылдаудан бас тартуға құқығы жоқ.

Ескерту. 4-тармаққа өзгерістер енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

5. Сот тәртібімен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу жағдайларының бірі ретінде Кодексте ерлі-зайыптылардың бір-біріне мүліктік талаптарының болуы көзделген. Мүліктік талаптар деп ортақ мүлікті бөлуге, еңбекке қабілетсіз жұбайын, сондай-ақ кәмелетке толмаған балаларын күтіп-бағуға қаражат төлеуге қатысты даулар түсініледі.

Ескерту. 5-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

6. Кодекстің 17-бабының 1-тармағына сәйкес кәмелетке толмаған ортақ балалары жоқ ерлі-зайыптылардың өзара келісімі бойынша некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу бір-біріне мүліктік және өзге де талаптар болмаған кезде тіркеуші органда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесінде жүргізіледі.

Некені (ерлі-зайыптылықты) сот тәртібімен бұзу:

Кодекстің 17-бабының 2-тармағында көзделген жағдайларды қоспағанда, ерлі-зайыптылардың кәмелетке толмаған ортақ балалары болған;

ерлі-зайыптылардың біреуінің некені (ерлі-зайыптылықты) бұзуға келісімі болмаған;

егер ерлі-зайыптылардың біреуі өзінің қарсылығы болмауына қарамастан, өз әрекетімен не әрекетсіздігімен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудан жалтарған;

ерлі-зайыптылардың бір-біріне мүліктік және өзге де талаптары болған (Кодекстің 19-бабының 2-тармағы) жағдайларда жүргізіледі.

Бір-біріне мүліктік және өзге де талаптар қоймайтын және кәмелетке толмаған ортақ балалары жоқ ерлі-зайыптылардың некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюмен сотқа жүгінуі үшін жауапкердің тіркеуші органда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесінде некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудан бас тартқанын не оның қарсылығының болмауына қарамастан, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудан жалтарғанын растайтын дәлелдемелерді ұсынуы қажеттігін соттардың ескергені жөн.

Тіркеуші органда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесінде Кодекстің 238-бабы 2-тармағының тәртібімен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзуға жауапкердің келісімінің жоқтығы туралы жұбайының некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы өтінішпен тіркеуші органға, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесіне жүгінгенін растайтын құжаттар ұсынылады.

Ерлі-зайыптылардың біреуі өзінің қарсылықтарының болмауына қарамастан, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудан жалтарған жағдайда, мысалы, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы бірлескен арыз не жеке арыз беруден бас тартса, оның бірлескен арыз беру үшін тіркеуші органға, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесіне жеке өзінің келуіне мүмкіндігі болмаса, сондай-ақ ол арыз берілгеннен кейін бір ай өткен соң тіркеуші органға, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесіне келмесе неке (ерлі-зайыптылық) сот тәртібімен бұзылады.

Бұл жағдайда талап қоюшы жауапкердің некені (ерлі-зайыптылықты) тіркеуші органда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемесінде бұзудан жалтарғанын куәландыратын дәлелдемелерді талап қоюға қоса беруге міндетті. Мұндай дәлелдемелерге тіркеуші органның ерлі-зайыптылардан некені (ерлі-зайыптылықты) бұзуға арыздың болмағаны не арыз берілгеннен кейін бір ай өткен соң некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу үшін оның келмегені туралы мәліметтері жатады.

Мұндай дәлелдемелер болмаған жағдайда осы санаттағы істер үшін заңда белгіленген дауды реттеудің соттан тыс тәртібінің сақталмауына байланысты АПК-нің 152-бабы бірінші бөлігінің 1) тармақшасына сілтеме жасалып, арыз қайтарылуы тиіс.

Ескерту. 6-тармаққа өзгерістер енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 30.09.2021 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); өзгерістер енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

7. Алып тасталды - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

8. Кодекстің 17-бабының 2-тармағына сәйкес ерлі-зайыптылардың кәмелетке толмаған ортақ балаларының болуына қарамастан, хабар-ошарсыз кетті деп танылған адамдармен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу ерлі-зайыптылардың біреуінің арызы бойынша тіркеуші органдарда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелерінде жүргізіледі. Сондықтан бір жыл ішінде тұрғылықты жерінде мәліметтер болмаған адамға қатысты некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қойып жүгіну кезінде судья некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюларды азаматтық сот ісін жүргізу тәртібімен қарауға және шешуге жатпауына байланысты қабылдаудан бас тартады және талап қоюшыға азаматты хабар-ошарсыз кетті деп тану тәртібін түсіндіреді.

Ескерту. 8-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 30.09.2021 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

9. Кәмелетке толмаған ортақ балалары бар ерлі-зайыптылар арасындағы некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу, мүлікті бөлу (кәмелетке толмаған балалар болған кезде) туралы даулар бойынша азаматтық істерді жауапкердің тұрғылықты жері бойынша кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық соттар қарайды және шешеді.

Республикалық маңызы бар қалалардың және астананың, облыс орталықтарының шегінде орналасқан аудандық (қалалық) соттардың соттылығына жататын істер бойынша талап қоюларды қоспағанда, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюлар талап қоюшының тұрғылықты жері бойынша онымен кәмелетке толмаған балалары бірге тұрған кезде берілуі мүмкін (АПК-нің 30-бабының жетінші бөлігі).

Қазақстан Республикасында тұрғылықты жері жоқ адаммен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қою оның жылжымайтын мүлкінің орналасқан жері бойынша немесе оның ең соңғы белгілі тұрғылықты жері бойынша берілуі және қаралуы мүмкін (АПК-нің 30-бабының бірінші бөлігі).

Бас бостандығынан айыруға сотталған адаммен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюды, оған белгіленген жаза мерзіміне қарамастан, мүлдіктік талаптар болған кезде сот қарайды, кәмелетке толмаған ортақ балалары бар ерлі-зайыптылар арасындағы некені бұзуды сот АПК-нің 27-бабының үшінші бөлігінің талаптарына сәйкес жүзеге асырады. Егер сот бас бостандығынан айыруға сотталған адаммен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюды АПК-нің 29-бабына сәйкес іс жүргізуге қабылдаса, онда көрсетілген адамның сотталғанға дейін соңғы тұрғылықты жерін негізге алу қажет.

Ескерту. 9-тармаққа өзгерістер енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 30.09.2021 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

10. Соттар Кодекске сәйкес, егер некені (ерлі-зайыптылықты) бұзуға ерлі-зайыптылардың біреуінің келісімі болмаған жағдайда ғана, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы істер бойынша ерлі-зайыптыларды татуластыру шараларын қолданады. Сот осы мақсатта тараптардың немесе олардың бірінің өтініші бойынша не өзінің жеке бастамасы бойынша істі талқылауды кейінге қалдырады және оларға татуласу үшін Кодексте белгіленген алты ай шегіндегі мерзімді тағайындайды. Істі талқылау бірнеше рет кейінге қалдырылуы мүмкін, алайда ерлі-зайыптылардың татуласуы үшін жалпы мерзім алты айдан аспауы тиіс.

Сот нақты мән-жайларды және дәлелді себептердің болуын ескере отырып, ерлі-зайыптылардың немесе олардың бірінің өтініші бойынша татуласу үшін берілген мерзімді өзгертуге және істі сол мерзім өткенге дейін қарауға құқылы.

Ерлі-зайыптыларды татуластыру үшін істі талқылауды кейінге қалдыру туралы ұйғарым сот отырысының хаттамасында көрсетіле отырып, сот отырысы залынан шықпай-ақ шығарылуы мүмкін (АПК-нің 268-бабының үшінші бөлігі).

Ескерту. 10-тармаққа өзгерістер енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 15.04.2021 № 1 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап

қолданысқа енгізіледі); 30.09.2021 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

11. Соттар некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы істі, әдетте, ерлі-зайыптылардың екеуінің қатысуымен қарауға тиісті. Тараптардың өзара қатынастарын, некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы мәселенің себептерін, ерлі-зайыптылардың арасындағы келіспеушіліктің нағыз себептерін жан-жақты анықтау қажет.

Алайда ортақ кәмелетке толмаған балалары бар ерлі-зайыптылардың арасында некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу жөнінде өзара келісім болса, ерлі-зайыптылардың бір-біріне мүліктік және өзге де талаптары болмаған кезде, сондай-ақ, егер ерлі-зайыптылардың біреуі некені (ерлі-зайыптылықты) бұзуға өтініш берсе, ал екіншісі қарсылығының жоқтығына қарамастан өзінің әрекеттерімен не әрекетсіздігімен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудан жалтарса, сот некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудың себептерін анықтамай-ақ некені бұзады. Көрсетілген жағдайларда некені бұзу екі айға дейінгі мерзімде жүргізіледі (АПК-нің 183-бабы).

Ескерту. 11-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

12. Егер сот тағайындаған мерзімнен кейін ерлі-зайыптылар татулыққа келмесе және олардың ең болмаса бірі некені (ерлі-зайыптылықты) тоқтатуды талап етсе, сот некені (ерлі-зайыптылықты) бұзады.

Ескерту. 12-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулысымен.

13. Кодекстің 22-бабының 2-тармағына сәйкес соттар некені (ерлі-зайыптылықты) бұзатын ерлі-зайыптылардың кәмелетке толмаған балаларының құқықтары мен мүдделерін қорғау шараларын қабылдауы қажет. Сот істі қарау барысында ерлі-зайыптылардың неке (ерлі-зайыптылық) бұзылғаннан кейін

кәмелетке толмаған балалары олардың қайсысымен тұратыны туралы келісімге келген-келмегенін, ата-ананың баламен қарым-қатынас тәртібі және балаларды күтіп-бағуға арналған қаражатты төлеу тәртібі және оның мөлшері айқындалған-айқындалмағанын анықтауға міндетті. Бұл ретте алимент төлеу туралы келісім Кодекстің 22-тарауының талаптарын сақтай отырып жасалуы тиіс.

Егер ерлі-зайыптылардың арасында жоғарыда аталған мәселелер бойынша келісім болмаса, сондай-ақ сотқа ұсынылған келісім балалардың мүдделерін бұзса, сот неке (ерлі-зайыптылық) бұзылғаннан кейін кәмелетке толмаған балалардың қай ата-анамен тұратынын, ата-ананың баламен қарым-қатынас тәртібін, қай ата-анадан және қандай мөлшерде балаларды күтіп-бағуға алимент өндіріліп алынатындығын анықтауға міндетті.

Соттар некені бұзу туралы істерді қараған кезде неке (ерлі-зайыптылық) бұзылғаннан кейін кәмелетке толмаған балалардың қай ата-анамен бірге тұратынын және ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынас тәртібін анықтау мәселелерін шешу үшін «Соттардың балаларды тәрбиелеуге байланысты дауларды шешу кезінде заңнаманы қолдануы туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2018 жылғы 29 қарашадағы № 15 нормативтік қаулысындағы көрсетілген түсініктемелерді басшылыққа алуы керек.

Соттар алимент өндіру туралы талапты шешу кезінде Кодекстің 164-бабының 2-тармағына сәйкес алимент сотқа жүгінген кезден бастап тағайындалатынын ескеруі қажет. Егер сот талап қоюшының тарапынан талап қоюдан бұрын күтіп-бағуға қаражат алу шаралары қолданылғанын, бірақ алиментті төлеуге міндетті адамның оны төлеуден жалтаруы салдарынан алимент алынбағанын анықтаса, сотқа өтініш жасалған кезден бастап үш жыл мерзім шегінде өткен кезеңге алимент өндіріп алынуы мүмкін.

Мұндай шаралар туралы жауапкерге алимент төлеу туралы талаппен немесе алимент төлеу туралы келісім жасасу туралы ұсыныспен жүгіну, кәмелетке толмаған балаға алимент өндіру туралы сот бұйрығын беру туралы арызбен жүгіну (егер кейіннен сот бұйрығының күші жойылса) куәландыруы мүмкін. Жауапкер, өз кезегінде, алимент төлеуден жалтару туралы талап қоюшының дәлелдерін жоққа шығаратын және алиментті көрсетілген кезеңде өзінің төлегенін растайтын дәлелдемелерді ұсынуға міндетті.

Сот, сонымен қатар балаларынан бөлек тұратын ата-ананың балаларды тәрбиелеуге қатысуға міндетті және олармен қарым-қатынас жасауға құқығы бар екенін, ал екінші ата-ананың бұған кедергі келтіруге құқығы жоқ екенін түсіндіруі қажет, бұл туралы сот отырысының хаттамасында жазылады.

Некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюдан бас тартылған жағдайда, алимент өндіру туралы талап, егер талап қоюшы оны қарауды талап етсе, сот шешімінің қарар бөлігінде көрсете отырып, оны жеке іс жүргізуге бөліп шығарады.

Ескерту. 13-тармаққа өзгерістер енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 30.09.2021 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

14. Сот некені (ерлі-зайыптылықты) бұзған кезде жұбайынан ақша қаражатын алуға құқығы бар екінші жұбайдың талап етуі бойынша осы қаражат мөлшерін айқындауға міндетті. Ерлі-зайыптылардың немесе олардың біреуінің талап етуі бойынша сот олардың бірлескен ортақ меншігіндегі мүлікті де бөлуге міндетті (Кодекстің 22-бабының 2-тармағы).

Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (бұдан әрі – АК) 223-бабына сәйкес егер ерлі-зайыптылар Кодекстің 39-бабына сәйкес некеде (ерлі-зайыптылықта) және (немесе) ол бұзылған жағдайда (неке шарты) өздерінің мүліктік құқықтары мен міндеттерін айқындайтын өзге режимді белгілемеген болса, ерлі-зайыптылардың қайсысының атына сатып алғанына не ерлі-зайыптылардың қайсысы ақша салғанына қарамастан, азаматтардың меншік құқығының объектісі бола алатын, АК-нің 115, 116-баптарына, 191-бабының 2-тармағына байланысты некеде (ерлі-зайыптылықта) тұрған кезде жинаған кез келген жылжымалы және жылжымайтын мүлік ерлі-зайыптылардың бөлінуге жататын бірлескен ортақ меншігі (Кодекстің 33-бабының 1 және 2-тармақтары) болып табылады.

Ескерту. 14-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2

(алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

15. КСРО Жоғарғы Кеңесі Төралқасының 1944 жылы 8 шілдедегі Жарлығы жарияланған кезге дейін қолданыста болған заңнамаға сәйкес тіркелмеген неке (ерлі-зайыптылық) тіркелгенмен бірдей құқықтық салдарға ие болғандықтан, Жарлық күшіне енгенге дейін некелері (ерлі-зайыптылығы) тіркелмеген отбасылық қатынастарда тұрған адамдар бірлесіп сатып алған мүлікке ерлі-зайыптылардың ортақ меншік режимі қолданылады. Соттар мұндай мүлікті бөлу туралы дауды шешу кезінде Кодекстің 33, 34, 35, 36, 37-баптарында белгіленген ережелерді басшылыққа алуы қажет.

Ескерту. 15-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

16. Істі қарау кезінде бөлінуге жататын мүліктің құрамына ерлі-зайыптыларда бар не олардың үшінші тұлғалардағы ортақ мүлкі енгізіледі. Егер сот ерлі-зайыптылардың біреуі ортақ мүлікті иеліктен шығарғанын немесе оны екінші жұбайының еркінен тыс және отбасының мүддесіне қарамастан өз қалауы бойынша жұмсағанын не мүлікті жасырғанын анықтаса, онда бөлу кезінде сол мүлік немесе оның құны ескеріледі. Ерлі-зайыптылардың ортақ қарызы да (Кодекстің 38-бабының 3-тармағы) және отбасы мүддесінен туындаған міндеттемелер бойынша талап ету құқығы ескеріледі.

Сонымен қатар Кодекстің 35-бабына сәйкес некеге тұру (ерлі-зайыпты болу) кезінде, бірақ ерлі-зайыптылардың біреуінің өз қаражатына сатып алынған, некеге тұруға (ерлі-зайыпты болуға) дейін тиесілі болған, мұрагерлік тәртібімен немесе өзге де өтеусіз мәмілелер бойынша сыйға алған мүлік, сондай-ақ қымбат заттар мен басқа да сән-салтанат заттарын қоспағанда, ерлі-зайыптылардың ортақ қаражаты есебінен сатып алынған жеке пайдаланатын заттары бірлескен ортақ мүлік болып саналмайды және бөлінуге жатпайды.

Егер ерлі-зайыптылар отбасылық қатынастарды және ортақ шаруашылық жүргізуді іс жүзінде тоқтатқаннан кейін бірлесіп мүлік сатып алмаса, сот

Кодекстің 35-бабының 2-тармағына сәйкес ортақ шаруашылық жүргізу тоқтатылған кезде олардың бірлескен ортақ меншігі болған мүлікті ғана бөле алады.

Ескерту. 16-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

17. Неке (ерлі-зайыптылық) бұзылған кезде ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу Кодекстің 37, 38-баптарында және АК-нің 218-бабында белгіленген ережелер бойынша жүргізіледі, бұл ретте сот бөлінуге жататын мүліктің құнын тараптардың келісімі болмаған кезде сот сарапшысының қорытындысы негізінде айқындайды.

Егер неке шартында заңда белгіленген ортақ меншік режимі өзгертілсе, онда сот ерлі-зайыптылардың мүлкін бөлу туралы дауды шешу кезінде осындай шарттың талаптарын басшылыққа алуы тиіс. Бұл ретте осы іс жүргізудегі неке шарты Кодекстің 43-бабының 2-тармағына сәйкес, егер шарттың талаптары ерлі-зайыптылардың біреуін өте қолайсыз жағдайға қалдырса немесе осы некеден (ерлі-зайыптылықтан) туған немесе асырап алынған балалардың мүліктік құқықтарын бұзса, ерлі-зайыптылардың біреуінің талап етуі бойынша толық немесе ішінара жарамсыз деп танылуы мүмкін екенін ескерген жөн.

Ескерту. 17-тармаққа өзгерістер енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі)); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

18. Ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлу кезінде бөлу үшінші тұлғалардың (мысалы, басқа мүшелердің қатысуымен шаруа (фермерлік) қожалығы немесе бұрынғы ұжымшар ауласы, ерлі-зайыптылардың біреуі (немесе ерлі-зайыптылардың екеуі де) мүше болған, өзінің пай жарнасын толық төлемеген және осыған байланысты меншік құқығын алмаған тұрғын үй-құрылыс немесе басқа кооператив және т. б.) мүдделерін қозғаған жағдайларда сот Кодекстің 22-

бабының 3-тармағына сәйкес бұл талапты жеке іс жүргізуге шығаруға құқылы екенін ескеру қажет.

Егер некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу және ерлі-зайыптылардың мүлкін бөлу (олар кооперативтің пайдалануға берген пәтері, саяжайы, гаражы, басқа құрылысы немесе орынжайы үшін пайды толық төлемеген жағдайларда) туралы істі қарау кезінде тараптардың біреуі пайды бөлу мәселесін қоймай, жиналған пайдың қандай үлесіне құқығы бар екенін анықтауды сұраса, бұл дау кооперативтің құқықтарын қозғамайтындықтан, жиналған пайға құқығы бар басқа адамдар болмаған жағдайда сот мұндай талапты жеке іс жүргізуге шығармастан қарауға құқылы.

Ескерту. 18-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

19. Ерлі-зайыптылардың біреуінің атына салынған банктік салымдарды бөлу Кодекстің 37-бабының ережелері бойынша жүргізіледі.

Ерлі-зайыптылар өздерінің кәмелетке толмаған балаларының атына ортақ мүлік есебінен енгізген салымдар Кодекстің 37-бабының 4-тармағына сәйкес балаларға тиесілі болып есептеледі және ерлі-зайыптылардың бірлескен ортақ меншігі болып табылатын мүлікті бөлу кезінде ескерілмеуі тиіс.

Егер үшінші тұлғалар ерлі-зайыптыларға ақша беріп, соңғылары оларды өз атына кредиттік ұйымдарға салса, үшінші тұлғалар АҚ-нің нормалары бойынша тиісті соманы қайтару туралы талап қоюға құқылы, бұл жеке іс жүргізуде қаралуға жатады. Осындай тәртіппен шаруа (фермерлік) қожалығы мүшелерінің немесе бұрынғы ұжымшар ауласы мүшелерінің және басқа тұлғалардың осы шаруа (фермерлік) қожалығының немесе бұрынғы ұжымшар ауласының мүшелері болып саналатын ерлі-зайыптыларға қоятын талаптары шешілуі мүмкін.

Ескерту. 19-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулылаоымен.

20. Некесі (ерлі-зайыптылығы) бұзылған ерлі-зайыптылардың бірлескен ортақ меншігі болып табылатын мүлікті бөлу туралы талаптар үшін талап қою

ескіруінің үш жылдық мерзімінің (Кодекстің 37-бабының 6-тармағы) өтуін неке (ерлі-зайыптылық) сотта бұзылған кезде шешім заңды күшіне енген күннен бастап, неке (ерлі-зайыптылық) тіркеуші органдарда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелерінде бұзылған кезде некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу азаматтық хал актілерін тіркеу кітабында тіркелген күннен бастап есептеген жөн.

Сот некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы шешім шығару кезінде тараптарға бірлесіп жинаған мүлікті бөлу туралы дауларға талап қою ескіруінің үш жылдық мерзімі қолданылатынын және оны есептеу тәртібін түсіндіруге міндетті.

Ескерту. 20-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 30.09.2021 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

21. Сот некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюды қанағаттандырудан бас тартқан кезде сол іс жүргізуде ерлі-зайыптылардың осы талап қоюмен бірге мәлімдеген өзге де талаптарын қарауға құқылы емес, Кодекстің 22-бабына сәйкес оларды жеке іс жүргізуге шығарады.

Ескерту. 21-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); орыс тілінде өзгеріс енгізілді, қазақ тіліндегі мәтін өзгермейді - ҚР Жоғарғы Сотының 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

22. Соттың некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы шешімі, сондай-ақ некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудан бас тарту жөніндегі шешімі де заңды және сот мәжілісінде жан-жақты тексерілген дәлелдерге негізделген болуы тиіс.

Ерлі-зайыптылардың біреуі некенің (ерлі-зайыптылықтың) бұзылуына қарсылық білдірген жағдайда шешімнің дәлелдеу бөлігінде ерлі-зайыптылардың арасындағы араздықтарының сот анықтаған себептері, отбасын сақтау мүмкін еместігі туралы дәлелдер немесе отбасын сақтап қалу мүмкін екені туралы соттың

тұжырымдары, кей-бір дәлелдерді жоққа шығарғанының негіздері, басшылыққа алған заңдары көрсетілуі керек.

Некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы талап қоюды қанағаттандыру туралы шешімнің қарар бөлігінде тараптардың Кодекстің 22-бабы 2-тармағында санамаланған барлық талабы, оның ішінде бірге қарау үшін біріктірілген талаптар бойынша соттың тұжырымы болуы тиіс. Шешімде ерлі-зайыптылардың тектері неке (ерлі-зайыптылық) туралы куәлікке сәйкес жазылады, ал тегі некеге (ерлі-зайыптылыққа) тұру кезінде өзгерген жағдайда, шешімнің кіріспе бөлігінде некеге (ерлі-зайыптылыққа) тұрғанға дейінгі тегі де көрсетілуі қажет.

Шешімде неке (ерлі-зайыптылық) тоқтатылған сәт – шешім заңды күшіне енген күннен бастап көрсетіледі.

Ескерту. 22-тармаққа өзгерістер енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 15.04.2021 № 1 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

23. Ерлі-зайыптылар некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы шешім шығарылғаннан кейін татуласқан жағдайда, сот бұл туралы олардың жазбаша өтініші болған кезде өз ұйғарымымен шешімнің заңды күшіне ену мерзімі өткенге дейін шешімнің орындалуын тоқтатуға құқылы.

Ескерту. 23-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 15.04.2021 № 1 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулылаоымен.

24. Егер істі кассациялық тәртіппен қарау кезінде некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы шешім тіркеуші органдарға, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелеріне берілгені және некенің (ерлі-зайыптылықтың) бұзылуын тіркеу жасалғаны анықталса, мұндай шешімнің күші көрсетілген мән-жай ескеріле отырып, материалдық және процестік құқық нормаларын елеулі түрде бұзушылықтар анықталған кезде жойылуы мүмкін.

Некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы іс бойынша шешімнің күші кассациялық тәртіппен жойылғаннан кейін сот бұл істі жаңадан қарау кезінде некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу тіркеуші органдарда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелерінде тіркелгенін не тіркелмегенін де тексеруге міндетті. Сот жаңа шешім шығару кезінде тіркеуші органдарда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелерінде некенің (ерлі-зайыптылықтың) бұзылғаны туралы акт жазбасы болған кезде оны жою туралы мәселені шешуге міндетті.

Егер сол уақытқа дейін ерлі-зайыптылардың біреуі жаңадан некеге тұрған (ерлі-зайыпты болған) болса, онда бұл некенің (ерлі-зайыптылықтың) жарамсыздығы туралы мәселе алдыңғы некені (ерлі-зайыптылықты) бұзудан бас тарту туралы сот шешімі заңды күшіне енгеннен кейін мүдделі адамдардың талап қоюы бойынша шешілуі тиіс.

Ескерту. 24-тармаққа өзгерістер енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 07.12.2023 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

25. Сот бір іс жүргізуде некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы және оны жарамсыз деп тану (қарсы талап қою) туралы талап қою талаптарын өзара байланысты деп қарауға құқылы.

Судья некені (ерлі-зайыптылықты) жарамсыз деп тану туралы талап қоюды қабылдау кезінде қандай негіз бойынша некенің (ерлі-зайыптылықтың) жарамдылығына дау айтылатынын (Кодекстің 25-бабы) және талап қоюшы Кодекстің 26-бабына сәйкес некені (ерлі-зайыптылықты) нақты осы негіз бойынша жарамсыз деп тануды талап етуге құқылы адамдар санатына жататынын не жатпайтынын анықтауы қажет. Егер өтініш беруші мұндай адамдарға жатпаса, сот оның талап қоюын қабылдамайды.

Кодекстің 25-бабының 1-тармағында қамтылған некені (ерлі-зайыптылықты) жарамсыз деп тану үшін негіздердің тізбесі толық болып табылады және ол кеңейтіліп түсіндіруге жатпайды. Мұндай негіздерге: неке қиюдың (ерлі-зайыпты болудың) белгіленген шарттарының бұзылуы, оның ішінде

неке жасына қойылатын талаптарды сақтамау (Кодекстің 9-10-баптары); араларында неке қиылуына (ерлі-зайыпты болуына) жол берілмейтін адамдардың некеге отыруы (ерлі-зайыпты болуы) (Кодекстің 11-бабы), сондай-ақ тараптар немесе олардың біреуінің отбасын құруға ниеті болмаған жалған неке (ерлі-зайыптылық) қию жатады.

Неке (ерлі-зайыптылық) мәжбүрлеп қиылған, сондай-ақ, егер некеге отыратын (ерлі-зайыпты болатын) адамдардың біреуі екіншісінен құрылған отбасы мүшелеріне, жеке басының және қоғамның қауіпсіздігіне нақты қауіп төндіретін ауруы бар екенін жасырса, неке (ерлі-зайыптылық) жарамсыз деп танылуы мүмкін.

Осыны ескере отырып, Кодекстің 13-бабында белгіленген неке қиюдың (ерлі-зайыпты болудың) тәртібіне қойылатын талаптарды бұзу некені (ерлі-зайыптылықты) жарамсыз деп тану үшін негіз бола алмайды.

Ескерту. 25-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

26. Кодекстің 27-бабының 4-тармағына сәйкес ерлі-зайыптылар некелерін (ерлі-зайыптылықты) сот тәртібімен, сонымен қатар тіркеуші органдар арқылы бұзғаннан кейін бұл некені (ерлі-зайыптылықты) жарамсыз деп тану туралы мәселесін қоюға құқықтары жоқ.

Ерлі-зайыптылардың арасында заңда тыйым салынған туыстық дәрежесі не некені (ерлі-зайыптылықты) тіркеу кезінде олардың біреуі басқа бұзылмаған некеде тұрған (ерлі-зайыптылықта) болған жағдайда, егер неке (ерлі-зайыптылық) сот тәртібімен бұзылса, онда сот некені (ерлі-зайыптылықты) жарамсыз деп тану туралы талап қоюды некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы шешімнің күші жойылған жағдайда қарауы мүмкін, өйткені сот мұндай шешімді қабылдаған кезде қиылған некенің (ерлі-зайыптылықтың) жарамдылығы фактісін негізге алды. АПК-нің 76-бабының екінші бөлігіне сәйкес мұндай шешімде белгіленген мән-жайларға сол тараптар басқа процесте дау айта алмайды.

Егер неке (ерлі-зайыптылық) соттан тыс тәртіппен бұзылса, ал кейіннен некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу (тіркеу) және оны жарамсыз деп тану туралы жазбаларды жою туралы талаптар қойылса, сот көрсетілген екі талапты да бір іс жүргізуде шешеді.

Ескерту. 26-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

27. Кодекстің 23-бабының 1-тармағына сәйкес сот тәртібімен бұзылған неке (ерлі-зайыптылық) сот шешімі заңды күшіне енген күннен бастап, яғни соттың шешімі түпкілікті нысанда шығарылғаннан кейін бір ай өткен соң (АПК-нің 403-бабы) немесе апелляциялық қаулы шығарылғаннан кейін тоқтатылған деп есептеледі. Көрсетілген ереже неке (ерлі-зайыптылық) «Неке және отбасы туралы» 1998 жылғы 17 желтоқсандағы № 321-І Қазақстан Республикасының Заңы ресми жарияланған күн - 1998 жылғы 24 желтоқсанға дейін сот тәртібімен бұзылған жағдайларға қолданылмайды, өйткені мұндай жағдайларда неке (ерлі-зайыптылық) ажырасу тіркелген кезден бастап тоқтатылды (ҚазКСР Неке және отбасы туралы кодексінің 40-бабы) деп есептеледі.

Тіркеуші органдарда, Қазақстан Республикасының шет елдегі мекемелерінде бұзылған неке (ерлі-зайыптылық) оның қашан 1998 жылғы 24 желтоқсанға дейін не осы күннен кейін бұзылғанына қарамастан некенің (ерлі-зайыптылықтың) бұзылуы мемлекеттік тіркелген күннен бастап тоқтатылды деп есептеледі.

Ескерту. 27-тармаққа өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 2012.05.31 № 2 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

28. Некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу туралы істер бойынша сот отырысы хаттамасының мазмұны АПК-нің 282-бабына сәйкес болуы тиіс, атап айтқанда онда сот талқылауының барлық елеулі сәттері: талап қоюшы мен жауапкер туралы, балалары және олардың жасы туралы мәліметтер, талап қоюдың мәні

бойынша толық түсініктемелер, куәлардың айғақтары, соттың өзге дәлелдемелерді зерттеуі, сондай-ақ соттың ерлі-зайыптыларды татуластыру бойынша әрекеттері көрсетілуі тиіс.

Істі талқылау аудио-, бейнежазба құралдары пайдаланыла отырып жазып алынған жағдайда АПК-нің 282-бабының төртінші бөлігіне сәйкес қысқаша хаттама толтырылады.

Ескерту. 28-тармаққа өзгерістер енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); 15.04.2021 № 1 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

29. Осы қаулы қабылданған кезден бастап:

«Некені бұзу туралы істерді қараған кезде соттардың заңдарды қолдану тәжірибесі туралы» 1980 жылғы 28 қарашадағы № 9 ҚСРО Жоғарғы Соты Пленумы қаулысын республика соттарының орындалуы туралы» Қазақ КСР Жоғарғы Соты Пленумы 1987 жылғы 27 маусымдағы қаулысының күші жойылды деп танылсын;

«Соттардың некені (ерлі-зайыптылықты) бұзу жөніндегі істерді қарау кезінде заңдарды қолдану тәжірибесі туралы» 1980 жылғы 28 қарашадағы № 9 КСРО Жоғарғы Соты Пленумының қаулысы Қазақстан Республикасында қолданылмайды деп танылсын.

Ескерту. 29-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Жоғарғы Сотының 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Нормативтік қаулыларымен.

30. Қазақстан Республикасы Конституциясының 4-бабына сәйкес осы нормативтік қаулы қолданыстағы құқық құрамына қосылады, сондай-ақ жалпыға бірдей міндетті болып табылады және алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Ескерту. 30-тармақпен толықтырылды – ҚР Жоғарғы Сотының 31.03.2017 № 2 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа

енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 28.11.2024 № 4 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

**Қазақстан Республикасы
Жоғарғы Сотының Төрағасы**

**Қазақстан Республикасы
Жоғарғы Сот судьясы,**

Пленум хатшысы